

॥ पुरुषसूक्तम् ॥

स॒हस्र॑शी॒र्षा पुरु॑षः। स॒हस्रा॑क्षः स॒हस्र॑पात्। स भूमिं
वि॒श्वतो॑ वृ॒त्वा। अत्य॑तिष्ठदृशाङ्गुलम्॥ पुरु॑ष ए॒वेदः॑ सर्वम्।
यद्भू॒तं यच्च॑ भव्यम्। उ॒तामृत॑त्वस्येशानः। यदन्ने॑नातिरोह॑ति॥
ए॒तावा॑नस्य महि॒मा। अतो॑ ज्यायाऽ॒श्च पू॑रुषः। पादोऽस्य॑
विश्वा॑ भू॒तानि॑। त्रि॒पाद॑स्यामृतं दि॒वि॥ त्रि॒पादूर्ध्व उदै॑त्पुरु॑षः।
पादोऽस्ये॒हाऽऽम॑वा॒त्पुनः॑। ततो॑ विश्व॒ङ्मक्राम॑त्। सा॒श॒ना॒न॒श॒ने
अ॒भि॥ तस्मा॑द्विराडजायत। वि॒राजो॑ अधि पू॑रुषः। स
जा॒तो अत्य॑रिच्यत। प॒श्चाद्भूमि॑मथो पुरः॥ यत्पुरु॑षेण
ह॒विषा॑। दे॒वा य॒ज्ञम॑तन्वत। व॒स॒न्तो अ॑स्याऽऽसी॒दाज्य॑म्।
ग्री॒ष्म इ॒ध्मः श॒रद्ध॑विः॥ स॒प्तास्या॑ऽऽसन् परि॒धयः॑।
त्रिः स॒प्त स॒मिधः॑ कृ॒ताः। दे॒वा यद्य॑ज्ञं त॒न्वा॒नाः।
अब॑ध्नन् पुरु॑षं प॒शुम्॥ तं य॒ज्ञं ब॒र्हिषि॑ प्रौक्षन्। पुरु॑षं
जा॒तम॑ग्रतः। तेन॑ दे॒वा अय॑जन्त। सा॒ध्या ऋ॑षयश्च॒ ये॥
तस्मा॑द्य॒ज्ञात्सर्व॑हुतः। सम्भृ॑तं पृषदाज्यम्। प॒शूऽस्ता॑श्च॒क्रे
वाय॑व्यान्। आ॒र॒ण्यान्ग्रा॒म्याश्च॒ ये॥ तस्मा॑द्य॒ज्ञात्सर्व॑हुतः।
ऋचः॑ सा॒मानि॑ जज्ञिरे। छन्दा॑सि जज्ञिरे॒ तस्मा॑त्।

यजुस्तस्मादजायत॥ तस्मादश्वा अजायन्त। ये के
 चोभयादतः। गावो ह जज्ञिरे तस्मात्। तस्माज्जाता
 अजावयः॥ यत्पुरुषं व्यदधुः। कतिधा व्यकल्पयन्। मुखं
 किमस्य कौ बाहू। कावूरू पादावुच्येते॥ ब्राह्मणोऽस्य
 मुखमासीत्। बाहू राजन्यः कृतः। ऊरू तदस्य यद्वैश्यः।
 पद्भ्यां शूद्रो अजायत॥ चन्द्रमा मनसो जातः। चक्षोः सूर्यो
 अजायत। मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च। प्राणाद्वायुरजायत॥ नाभ्यां
 आसीदन्तरिक्षम्। शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत। पद्भ्यां भूमिर्दिशः
 श्रोत्रात्। तथा लोकां अकल्पयन्॥ वेदाहमेतं पुरुषं
 महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसस्तु पारे॥ सर्वाणि रूपाणि
 विचित्य धीरः। नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्ते॥ धाता
 पुरस्ताद्यमुदाजहार। शक्रः प्रविद्वान् प्रदिशश्चतस्रः। तमेवं
 विद्वानमृतं इह भवति। नान्यः पन्था अयनाय विद्यते॥
 यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः। तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्। ते
 ह नाकं महिमानः सचन्ते। यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः॥
 अद्भ्यः सम्भूतः पृथिव्यै रसाच्च। विश्वकर्मणः समवर्तताधि।
 तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति। तत्पुरुषस्य विश्वमाजानमग्रे॥
 वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसः परस्तात्।

तमे॒वं वि॒द्वान॒मृतं॑ इ॒ह भ॑वति। नान्यः पन्था॑ विद्य॒तेऽय॑नाय॥
 प्र॒जाप॑तिश्चरति॒ गर्भे॑ अ॒न्तः। अ॒जाय॑मानो बहुधा विजा॑यते।
 तस्य॒ धीराः॑ परि॑जानन्ति॒ योनिम्॑। मरी॑चीनां प॒दमि॑च्छन्ति
 वे॒धसः॑॥ यो दे॒वेभ्य॑ आत॑पति। यो दे॒वानां॑ पु॒रोहि॑तः।
 पूर्॒वो यो दे॒वेभ्यो॑ जा॒तः। नमो॑ रु॒चाय॑ ब्राह्म॑ये॥ रुचं ब्रा॒ह्मं
 ज॒नय॑न्तः। दे॒वा अ॒ग्रे तद॑ब्रुवन्। यस्त्वै॒वं ब्रा॑ह्म॒णो वि॒द्यात्।
 तस्य॑ दे॒वा अस॑न् वशे॑॥ ह्रीश्च॑ ते ल॒क्ष्मीश्च॑ पत्न्यौ॑। अ॒होरा॒त्रे
 पा॒र्श्वे। नक्ष॑त्राणि रू॒पम्। अ॒श्विनौ॒ व्यात्त॑म्। इ॒ष्टं म॑निषाण।
 अ॒मुं म॑निषाण। सर्व॑ मनिषाण॥

॥ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑॥